

NÁLEZY MINCÍ Z LET 1970–2010 NA PARDUBICKU

Petr VOREL

Nálezy mincí patří mezi významné prameny jak z hlediska regionálních dějin, tak z hlediska obecnějších dějin hospodářsko-politických.¹⁾ Východočeské muzeum v Pardubicích pak představuje jednu z veřejno-právních institucí v České republice, které ve svých sbírkách již řadu desetiletí systematicky uchovávají numismatický nálezový materiál, odborně jej zpracovávají a interpretují v rámci základního vědeckého výzkumu. Díky tomu obsahuje pardubická muzejní numismatická sbírka ve své nálezové části také významné mincovní depoty či jejich části, a to včetně nálezů mincí, objevených již koncem 19. století.

Nálezový materiál ze starší doby byl z podstatné většiny evidován již v základní soupisové práci z počátku druhé poloviny 20. století.²⁾ Několik let po vydání tohoto obsáhlého kompendia pak východočeští numismatici přikročili ke zpracování zvláštního samostatného přehledu nálezového materiálu z oblasti Pardubicka a Chrudimska, který onen starší přehled významným způsobem doplňoval a upřesňoval i konkrétní uložení a dochování jednotlivých depotů či jejich částí.³⁾

Tato věcně i z hlediska metodického velmi významná práce zaznamenávala nálezový materiál, uchovávaný v pardubické sbírce před rokem

1) NOHEJLOVÁ-PRÁTOVÁ, Emanuela: *Zákonitosti nálezů mincí*, Numismatické listy 6, 1951, s. 85; ŠIMEK, Eduard: *Zur Interpretation der Zeugenaussage der Münzfunde über den Geldumlauf in Böhmen im 16. und in der 1. Hälfte des 17. Jahrhundert*, in: Suchodolski Stanisław – Bogucki Mateusz [Hgg.]: *Money Circulation in Antiquity, the Middle Ages and Modern Times – Time, Range, Intensity* (International Symposium of the 50th Anniversary of Wiadomości Numizmatyczne – Warsaw; 13–14 October 2006), Warszawa – Kraków 2007, s. 215–224.

2) NOHEJLOVÁ-PRÁTOVÁ, Emanuela (ed.): *Nálezy mincí v Čechách, na Moravě a ve Slezsku I–IV*, Praha 1955.

3) PETRÝL, Josef – ŠEBEK, František: *Historická dokumentárnost nálezů mincí na Pardubicku a Chrudimsku*, Pardubice 1970.

1970.⁴⁾ Od té doby však došlo přeci jen k významnému rozšíření této pramenné základny, proto jsem považoval za vhodné shrnout výsledky činnosti Východočeského muzea v Pardubicích v této oblasti v rámci samostatné studie. Vhodnou příležitostí k tomuto pomyslnému ohlédnutí se stala i realizace výstavy „Peníze a poklady – nálezy mincí na Pardubic-ku“,⁵⁾ zpřístupněné od 22. prosince 2011, která veřejnosti prezentuje právě významné náleзовé celky, z nichž většina byla získána pro muzejní sbírku až po roce 1970. Upozornění na tento nový (zčásti ještě nepublikovaný) materiál považuji za vhodné i z toho důvodu, že v historicky dohledné době by přeci jen mohla být zahájena příprava nějaké centrální evidence numismatického náleзовého materiálu v celorepublikovém rámci. Jisté shrnutí novějších informací z oblasti působení Východočeského muzea v Pardubicích (včetně odkazů i na drobné zprávy v regionálním tisku, pokud se týkají náleзовů mincí) by tak mohlo přispět k rychlejšímu začlenění těchto informací do celostátní databáze.

Z hlediska možnosti zpracování numismatického náleзовého materiálu představovaly pro Východočeské muzeum v Pardubicích v uplynulých čtyř desetiletích základní limitující faktor prostorové podmínky a s nimi související změny v dislokaci depozitářů, které vždy znamenají z hlediska správy sbírek nesmírnou časovou zátěž a technické komplikace. Navíc hned na počátku sedmdesátých let 20. století byly možnosti vědecké práce s numismatickou sbírkou komplikovány rozsáhlou krádeží v muzejní expozici (1970), která znamenala citelné ztráty jak v systematické sbírce (ražby tolarového období), tak i v početně nejbohatším náleзу mincí v muzejní sbírce, kterým je soubor více než dvanácti tisíc převážně drobných ražeb z počátku třicetileté války z Poličky, který získalo pardubické muzeum do své sbírky roku 1970. Tento depot byl v době krádeže prezentován jako nový přírůstek v rámci stálé muzejní expozice a krádeží byl ochuzen o podstatnou část větších tolarových nominálů, zvláště z doby tzv. „dlouhé mince“ (1621–1623).⁶⁾ Rozsáhlé inventury, identifikace odcizených

4) ČESENĚK, Lubomír: *Numismatická sbírka Východočeského muzea, Pardubicko* (Vlastivědný sborník) I, 1969, s. 22–24.

5) Zmíněná výstava i tato studie jsou výstupem grantového projektu Ministerstva kultury ČR „Mince a jejich nálezy v českých zemích jako pramenný zdroj výzkumu měnové integrace Evropy na počátku raného novověku“ IKP DE06P04OMG007.

6) Nález Polička, VČM Pardubice, nález č. 1.01 (č. př. 70/835). Analýzu náleзовých okolností, včetně identifikace pravděpodobného majitele depotu z řad poličských měšťanů na počátku třicetileté války, provedl již před lety František Šebek; rukopis a podkladový materiál k této části zpracování depotu

mincí a policejní vyšetřování (díky němuž byla část odcizených mincí ještě v průběhu roku 1971 vrácena zpět do sbírky) však pochopitelně mimořádným způsobem omezovaly možnosti odborného zpracovávání nálezového materiálu.

Tehdejší správce sbírky PhDr. František Šebek⁷⁾ i přes tyto komplikace intenzivně pokračoval jak ve zpracovávání systematické části, tak i v evidenci a zpracování nálezového materiálu. V případě systematické sbírky bylo nutné především vymyslet a zavést nový způsob evidence (1972), který by jednak odpovídal požadavkům tehdejších muzejních evidenčních systémů (včetně užití evidenčních karet II. stupně), ale zároveň by umožnil vytvořit nějaký logický systém, umožňující funkční propojení staré numismatické sbírky, vzniklé ještě činností Muzejního spolku v Pardubicích,⁸⁾ jak s novými akvizicemi, tak i s většími soubory numismatického materiálu, přejatého do pardubické sbírky z menších východočeských muzeí v průběhu šedesátých let 20. století.

Hned na počátku sedmdesátých let byla pardubická muzejní sbírka také obohacena o několik zajímavých nálezových souborů.

Tím prvním byl svými nálezovými okolnostmi dosti výjimečný soubor drobného oběživa ze sklonku jagellonské éry přímo z pardubického zámku. Budoucí objev tohoto depotu byl svým způsobem avizován již nálezem několika mincí roku 1965 před vchodem do garáže na zámeckém nádvoří. Krátce po publikování tohoto drobného souboru⁹⁾ pak bylo v roce 1973 objeveno „jádro“ celého depotu (čítajícího dohromady na stovku převážně drobných mincí z jagellonské doby), ukryté v klenebním zásypu prvního podlaží někdejší hospodářské budovy. Nálezy jednotlivých mincí z tohoto

je k dispozici v muzejní dokumentaci. Samotnou analýzu nálezového materiálu (tvořeného z podstatné části inflačními slezskými tříkrejčary z počátku dvacátých let 17. století) v současné době zpracovává Mgr. Ladislav Nekvapil. Souhrnné publikování tohoto významného pramene k dějinám peněžního oběhu ve východních Čechách na počátku třicetileté války je plánováno v průběhu roku 2013.

7) Muzejní numismatickou sbírku začal F. Šebek postupně přebírat po svém nástupu do pardubického muzea roku 1968 od L. Česenska.

8) Tato část tvoří materiálově nejcenější jádro sbírky bohemikálních tolarových ražeb, zvláště v případě systematicky budované sbírky Bedřicha Skrbka, který své mince postoupil pardubickému muzeu za symbolickou cenu roku 1909. Na základě tohoto souboru vznikla významná část ilustrací, publikovaných v prvním systematickém přehledu českých vládních ražeb, viz ČERMAK, Kliment – SKRBK, Bedřich: *Mince Království českého za panování rodu Habsburského I–III*, Pardubice 1891–1913.

9) PETRYL – ŠEBEK: *Historická dokumentárnost*, s. 78, č. 122.

depotu před budovou v předchozích letech pak bylo možné logicky vysvětlit díky objevení vrabčeho hnízda v široké prasklině, procházející skrz celou šířku zdiva. Příčinnivé ptactvo ze svého obydlí odstraňovalo nežádoucí peníze, které do praskliny propadávaly z klenebního zásypu, a to zřejmě v důsledku otřesů prkenné podlahy nad tímto zásypem, kde sídlily pracovnice konzervátorského oddělení.¹⁰⁾

Ve stejném roce byl nálezcem (vysokoškolským učitelem Dr. Jiřím Tulkou) do muzejní sbírky darován soubor papírových platidel, objevený ve škvíře vnější okenní římsy jednoho z historických domů v Labské ulici v Pardubicích. Jedná se čtyři kusy rakousko-uherských papírových platidel o nominální hodnotě „1 zlatý“ II. emise z roku 1882. Tyto peníze platily jen krátkou dobu, z oběhu byly staženy již roku 1890. Někdo z obyvatel domu si tyto peníze tedy uschoval nejspíš někdy v druhé polovině osmdesátých let 19. století. Na tomto nálezu je zajímavý relativně velmi dobrý stav zachovalosti papírových platidel, která byla výše popsaným způsobem uložena téměř celé století.¹¹⁾

V roce 1978 byl ze sbírky královéhradeckého musea převeden do sbírky pardubické soubor tří kusů raněnovověkých mincí, nalezených v dřívějších letech na hradě Košumberku.¹²⁾ Informace o tomto nálezu mincí z počátku třicetileté války byla zřejmě podnětem pro pokus podstrčit do muzejní sbírky jako náleзовé mince falsa drobných českých ražeb z let 1619–1620, které byly pardubickému muzeu anonymně darovány údajně také jako nález z hradu Košumberka. Cílem bylo zřejmě vyvolat publikování těchto podvrhů jako mincí nálezových v odborné literatuře, což by (alespoň na čas) teoreticky mohlo vést k verifikaci dalších padělků a pochopitelně k dobré prodejnosti těchto „výrobků“ na sběratelském trhu.¹³⁾ Jako jistá kuriozita

10) Tento nález (VČM, inv. č. N 1.02, č. př. 71/497; 73/381) bude souhrnně publikován po skončení výstavy, kde je celý zpřístupněn jako exponát veřejnosti, viz *Peníze a poklady – nálezy mincí na Pardubicku* (Výstava Východočeského muzea v Pardubicích 22. 12. 2011–1. 4. 2012), vitrina I, nález č. 3.

11) *Peníze a poklady – nálezy mincí na Pardubicku* (Výstava Východočeského muzea v Pardubicích 22. 12. 2011–1. 4. 2012), vitrina I, nález č. 3.

12) VČM, inv. č. N 1.20.1–3 (kutnohorský tolar 1627; vratislavský tříkrejcar 1828 a kremnický krejcar 1800; do pardubické muzejní sbírky převedeno roku 1978 formou vnitřního převodu v rámci tehdy společné muzejní).

13) Na tento případ si dovoluji zvlášť upozornit, neboť právě v současné době se do muzejních sbírek či do odborných publikací dostávají ve větší míře i historické mince neověřeného původu, získané detektorovou prospekci. Na toto téma ostatně proběhla důležitá diskuse na vědecké konferenci v Hradci nad Moravicí v letošním roce (duben 2011), kdy jsem zpochybnil věrohodnost autenticity souboru pražských grošů s kontramarkami (včetně kontramarky

a také dokumentace moderní falsátorské činnosti byly i tyto předměty do muzejní sbírky zařazeny.¹⁴⁾

Nejvýznamnějším přírůstkem nálezové části muzejní sbírky se však v sedmdesátých letech 20. století stal obsáhlý depot mincí z počátku třicetileté války, objevený (včetně zachované nálezové nádoby) v roce 1976 v Ronově nad Doubravou. Jedná se o soubor více než osmi stovek převážně drobných mincí (tříkřejcarů a grošů) z počátku 16. století, produkovaných tehdejšími světskými i církevními mincovnami na území dnešního Německa (podstatnou část tvoří ražby brunšvicko-wolfenbüttelské) a stříbrných šilinků (6-stüberů) z mincoven nizozemských. To je svým složením typický vzorek středoevropského oběživa z doby předválečné inflace. U ronovského nálezu je však důležitá především příměs domácího oběživa, zahrnujícího v nevelkém množství ještě drobné mince Matyáše Habsburského, povstalecké ražby stavovské, české mince Fridricha Falckého a také již několik českých pobělohorských inflačních mincí Ferdinanda II. Jedná se tedy o depot, ukrytý relativně nedlouho po bělohorské bitvě na počátku dvacátých let 17. století.¹⁵⁾

jihlavské), který byl v rámci této konference bez jakýchkoli bližších nálezových informací presentován jako starý nálezový soubor z doby meziválečné, objevený údajně na Pardubicku (a údajně po řadu desetiletí ukrývaný kdesi na půdě v nálezovém stavu) přibližně ve stejném prostoru, jako analogický nález (s jinými kontramarkami), který jsem odborné veřejnosti představil o rok dříve na konferenci v Žumberku (2010), viz níže pozn. č. 52. Bez alespoň základních ověřitelných údajů by podle mého názoru takové informace neměly být odbornou veřejností akceptovány, neboť tímto způsobem (tj. zcela libovolným a neověřitelným tvrzením o místě nálezu, které může být motivováno jen snahou o větší sběratelskou atraktivitu mincí a tudíž růst jejich prodejní ceny) by mohlo dojít k naprostému rozkladu věrohodnosti takto nově „vyráběných“ pramenných zdrojů i na mezinárodní úrovni. V popisovaném případě by navíc mohlo jít o pokus verifikovat falešné kontramarky, kterážto z hlediska technického poměrně jednoduchá činnost (tj. druhotné kontramarkování nálezových pražských grošů Václava IV. falešnými kontramarkami) je také aktivitou, kterou hojně známe již od 19. století. Jejím účelem nebylo nic jiného, než zvýšit prodejní cenu „obyčejných“ mincí na úroveň ražeb kontramarkovaných (tedy rámcově o dva řády).

14) VČM, inv. č. N 1.19.1-6 (č. př. 76/670). K činnosti falsátorské dílny, která byla pravděpodobně původcem tohoto „daru“, viz nejnověji NECHANICKÝ, Zdeněk: *Východočeská numismatická falza*, Hradec Králové 2011, s. 53–59. Autor datuje počátek činnosti popisované skupiny do druhé poloviny sedmdesátých let 20. století, což časově přesně odpovídá pokusu o „podvržení“ padělků jako mincí nálezových, tamtéž, s. 3–4.

15) Tento nález (VČM, inv. č. N 1.11; č. př. 78/600) také nebyl dosud souhrnně publikován. V souvislosti s přípravou výstavy byla provedena revize

Koncem sedmdesátých let 20. století se však prostory hlavní zámecké budovy ocitly v důsledku zanedbání dlouhodobé údržby objektu v havarijním stavu. V roce 1977 došlo v důsledku dlouhodobě odkládané rekonstrukce ke zhroucení stropů zámeckých sálů druhého patra a musela být vyklizena jak stávající expozice „Feudalismus na Pardubicku“, tak tehdejší numismatický depozitář. Numismatická sbírka byla dočasně deponována na několika místech, zejména v prostoru dnešní knihovny (klenutý přízemní sál východního křídla, přístupný gotickou arkádou), kde byly umístěny velké trezory s nejcennějším sbírkovým materiálem.

Také tento náročný přesun zapříčinil, že práce s nálezovým materiálem musela být v průběhu sedmdesátých let dočasně omezena a správce sbírky se věnoval základnímu výzkumu v jiných oblastech muzejního zájmu, kterým byly vedle zpřístupňování numismatické sbírky formou krátkodobých výstav¹⁶⁾ také dějiny regionální numismatiky¹⁷⁾ a regionálních medailí.¹⁸⁾

Možnosti časově náročného zpracovávání nálezového materiálu také omezovala skutečnost, že správce numismatické sbírky PhDr. František Šebek stanul od roku 1978 v čele pardubického muzea jako náměstek pardubického pracoviště nově zřízeného Krajského muzea východních Čech, sdružujícího dřívější samostatná krajská muzea v Pardubicích a v Hradci Králové. Přesto i v této době dál probíhalo postupné zpracovávání nálezového materiálu, a to především formou třídění a revize starších nálezových celků na základě dostupné dokumentace, díky čemuž se podařilo identifikovat řadu nálezových mincí jak z původní systematické sbírky, tak i ze souboru mincí, které pardubické muzeum získalo jako konfiskát po zemřelém bývalém muzejním kustodovi Václavu Vágnerovi.

Od roku 1986 se pracovníkem muzea stal autor této studie, který po návratu z roční základní vojenské služby začal od roku 1988 pardubickou

určení jednotlivých mincí a jejich vyhodnocení. Nález bude také publikován po skončení výstavy, kde je včetně nálezové nádoby prezentován jako jeden z exponátů, viz *Peníze a poklady – nálezy mincí na Pardubicku* (Výstava Východočeského muzea v Pardubicích 22. 12. 2011–1. 4. 2012), vitrina IV, nález č. 2.

16) „*Nerealizované návrhy čsl. mincí od M. Beutlera*“ (výstava ve Východočeském muzeu v Pardubicích; autor F. Šebek), 1972. Část numismatické sbírky (včetně nálezového materiálu) byla veřejnosti dočasně zpřístupněna v roce 1980 jako jeden z oddílů velké výstavy, uspořádané u příležitosti 100. výročí pardubického muzea.

17) ŠEBEK, František: *Počátky numismatického zájmu v Pardubicích (1865–1890)*, Numismatické listy 27, 1972, č.3, s. 77–82.

18) Tento výzkum vyvrcholil rozsáhlou výstavou, připravenou v provizorně užívaném výstavním sále mimo zámek, ke které byl vydán i podrobný katalog, viz ŠEBEK, František: *Medaile Pardubicka*, Pardubice 1987.

numismatickou sbírku od dr. Šebka postupně přebírat. Toto přebírání sbírky bylo komplikováno dalším stěhováním depozitáře, neboť trezory s numismatickou sbírkou bylo nutno v důsledku postupující rekonstrukce zámku přesunout (r. 1990) z přízemí do dalšího provizorního úložiště v prvním patře zámku, v tzv. Krausově pokoji vedle zámecké kaple. Další výraznou časovou zátěž pardubického numismatického pracoviště představovalo pořizování soupisů několika menších numismatických sbírek, které byly na přelomu osmdesátých a devadesátých let 20. století z podnětu východočeských regionálních muzeí převáděny do muzea pardubického (Havlíčkův Brod, Přelouč a Choltice). V případě havlíčkobrodského muzea byla do Pardubic převzata jen systematická sbírka v tom stavu, v jakém se našla koncem osmdesátých let (neobsahovala žádné vzácnější mince); nálezový materiál zůstal (po odborném zpracování v Pardubicích)¹⁹⁾ v Havlíčkově Brodě. V souboru mincí, přebíraných z přeloučského muzea, byl identifikován již dříve popsáný depot drobných mincí z druhé poloviny 15. století, nalezený roku 1899 přímo v Přelouči.²⁰⁾ Tento soubor zatím podrobněji analyzován nebyl, ale jeho vypovídací hodnota byla autorem zčásti užita v rámci regionálně-historické monografie o městě Přelouči.²¹⁾ Malý choltický soubor žádný nálezový materiál neobsahoval.²²⁾

V roce 1982 získalo muzeum poměrně obsáhlý nález mincí z Hněvkovic, obsahující 255 kusů pražských grošů Vladislava Jagellonského a 49 kusů tyrolských krejcarů Zikmunda Habsburského.²³⁾ O rok později (1983) muzejní sbírku obohatil soubor mincí nalezených v Lanškrouně, který však byl nespíš soukromou sbírkou mincí, nikoli souborem oběživa.

19) Rukopisy, týkající se těchto nálezových souborů, vznikly již počátkem devadesátých let 20. století, kdy byly předány k publikování redakci Numismatického sborníku. Vzhledem k dlouhodobému výpadku ve vydávání tohoto periodika však byl tento materiál publikován až s více než desetiletým zpožděním, viz VOREL, Petr: *Starší nález raně novověkých mincí z Havlíčkova Brodu*, Numismatický sborník 20, 2005, s. 166–167; TÝŽ, *Nález raně novověkých mincí z Vadína (okr. Havlíčkův Brod)*, tamtéž, s. 167–172.

20) PETRÝL – ŠEBEK: *Historická dokumentárnost*, s. 72, č. 100. Soubor je nyní uložen ve sbírce Východočeského muzea v Pardubicích, inv. č. N 1. 18.

21) VOREL, Petr: *Dějiny města Přelouče I. (1086–1618)*, Přelouč 1999, s. 25–26.

22) Ve sbírce tohoto malého obecního muzea však zůstal velmi cenný soubor barokních tolarových mincí solnohradských arcibiskupů Quidobalda Thuna a Jana Arnošta Thuna, které se staly součástí výzdoby honosného stříbrného tácu z 19. století, viz VOREL, Petr: *Mincovní tác choltických Thunů*, Numismatické listy 1992, č. 5–6, s. 155–159.

23) VČM, inv. č. N 1.12 (č. př. 82/190).

Jedná se o 226 kusů různých mincí, včetně tří bronzových ražeb antických. Většinou jde o mince stříbrné z 19.–20. století s menší příměsí ražeb středověkých a raně novověkých; nejmladším předmětem je rakouský dvoušilink z roku 1937, který přibližně datuje ukrytí tohoto souboru do doby těsně před druhou světovou válkou.²⁴⁾

V průběhu devadesátých let 20. století nebyly do sbírky pardubického muzea získány žádné významné nově objevené depoty mincí. Pro muzejní sbírku byl zakoupen jen roku 1999 ze soukromého vlastnictví zlomek staršího nálezů pražských grošů Václava IV., objeveného údajně před druhou světovou válkou v Rohovládově Bělé.²⁵⁾ Soubor několika tříkrejcarů z doby třicetileté války (zjevně nálezového charakteru) byl také zaslán bez bližšího komentáře anonymním odesílatelem poštou na muzejní adresu roku 1992.²⁶⁾

Nejvýznamnějšími přírůstky pro nálezovou část numismatické sbírky se tak v té době staly především výsledky archeologického výzkumu na pohřebišti v Pardubičkách, kde byly objeveny ojedinělé doklady o užívání českých středověkých mincí ve funkci „obolů mrtvých“.²⁷⁾ Méně významné soubory nálezového materiálu získalo muzeum také z archeologického výzkumu na jiných lokalitách;²⁸⁾ zajímavý pramen numismatického charakteru přinesl i výzkum kostela sv. Bartoloměje v Pardubicích.²⁹⁾

Muzejní sbírku také obohatily nálezy jednotlivých mincí, objevené při běžných polních pracích (tj. v období před rozšířením detektorové

24) VČM, inv. č. N 1.17 (č. př. 83/174).

25) VČM, inv. č. N1.40 (č. př. 99/830 a 99/735). Celý soubor měl údajně obsahovat kolem 200 grošových mincí; z nich bylo pro muzejní sbírku získáno 39 kusů pražských grošů Václava IV. a 1 kus pražského groše Karla IV.

26) Správce sbírky se pokusil podnitit odezvu případného nálezce článkem v místním tisku; ten však zůstal bez odezvy. Viz VOREL, Petr: *Neznámý nález mincí z Pardubicka ?*, Pernštejn 24. 2. 1992, č. 8.

27) VOREL, Petr: *Brakteát Přemysla Otakara II. jako „obolus mrtvých“ na pohřebišti v Pardubičkách*; Časopis Společnosti přátel starožitností – Muzejní a vlastivědná práce 105, 1997, č. 3, s. 168–169; TÝŽ, *Nález parvů Václava II. jako „obolů mrtvých“ na pohřebišti v Pardubičkách*, in: Luboš, Polanský (red.), Pavel Radoměřský (Sborník numismatických studií k 75. výročí narození), Praha 2002, s. 29–31.

28) Výzkum areálu zaniklého osídlení v Pardubičkách roku 1996, č. př. 97/148, inv. č. N 1.30.1-5 (pět drobných mincí z 12.–17. století); hrad Valdštejn 1997, č. př. 97/149, inv. č. N 1.29.1-3 (dva bílé peníze a jedno falsum pražského groše z doby Ludvíka Jagellonského)

29) VOREL, Petr: *Dochovala se správná čtvrtina (Nalezený zlomek bílého penízku z kostela sv. Bartoloměje)*, Pardubické noviny č. 55, 06. 03. 1995, s. 7 (popisovaný zlomek mince není součástí pardubické muzejní sbírky; zůstal uložen v dokumentaci realizátora výzkumu).

prospekce).³⁰⁾ Dokumentovány byly i nálezy historických početních peněz a jettonů, tedy numismatického materiálu, kterému z hlediska nálezů byla dříve věnována jen malá pozornost. V daném případě se jednalo o jednotlivé předměty, objevené přímo v prostoru historických šlechtických sídel (1996 tvrz Vály nad Labem,³¹⁾ 1997 zámek Pardubice³²⁾) či v prostředí městském.³³⁾

V rámci studia pramenů k dějinám peněžního oběhu se při pardubickém muzeu podařilo v uplynulých letech zpracovat několik zajímavých pramenů, týkajících se mincovních depotů. Nejedná se přímo o dochované prameny hmotné, ale o prameny písemné (převážně trestně-právního charakteru), které dokumentují konkrétné specifika peněžního oběhu či přímo nálezy mincí, učiněné kdysi v minulosti a do dnešní doby již nedochované. Drobné zprávy tohoto typu byly využity jako popularizační materiál v regionálním tisku,³⁴⁾ některé prameny však obsahovaly natolik významný materiál, že se mohly stát základem pro širěji koncipované studie.³⁵⁾

30) VOREL, Petr: *Nový nález mince z třicetileté války – Veselský půldukát z roku 1620*, Pernštejn č. 32–33, 22.–23. 4. 1993 (VČM, inv. č. 1.26.1; č. př. 93/0051). Do muzejní sbírky byl vedle několika jednotlivých nálezových převážně drobných středověkých a raně novověkých mincí (VČM, inv. č. N 1.26.2-4) zařazen i nález jedné bronzové antické mince, objevené v katastru obce Hrušová o několik let dříve a nálezcem druhotně poškozené (provrtané).

31) VOREL, Petr, *Nález francouzského žetonu z roku 1610 na tvrzi ve Valech*, Časopis Společnosti přátel starožitností – Muzejní a vlastivědná práce 105, 1997, č. 2, s. 102 (VČM, inv. č. N 1.27.1, č. př. 96/517).

32) VOREL, Petr: *Nález pozdně gotického početního peníze na zámku Pardubice*, Numismatické listy 53, 1998, č. 2, s. 47–48; popularizační formou viz TÝŽ: *Jak se na zámku počítalo před 500 lety*, Pardubické noviny, 7. 7. 2005 (cyklus článků „125 let Východočeského muzea v Pardubicích“, pokračování č. 9). Zde je dokumentován nález pozdně gotického početního peníze na pardubickém zámku (běžný komerční výrobek norimberské provenience); který byl vedle dalšího drobného numismatického materiálu z 15.–19. století (č. př. 97/147) objeven archeology při záchranném výzkumu v době stavebních úprav zámecké budovy; předmět je uložen v numismatické sbírce, inv. č. N1.28.7

33) VOREL, Petr: *Nález barokního početního peníze v Havlíčkově Brodě*, Časopis Společnosti přátel starožitností – Muzejní a vlastivědná práce 106, 1998, č. 3, s. 156–157; popularizační formou přiblíženy nálezové okolnosti in TÝŽ, *Stavební dělníci našli barokní peníz*, Mladá fronta dnes – Východní Čechy, 20. 04. 1998. Popsaný barokní jetton zůstal uložen ve sbírce havlíčkobrodského muzea .

34) VOREL, Petr: *Velká loupež na Veselce (1687)*, Pernštejn 14. 3. 1991; TÝŽ, *Brunšvické mince v Pardubicích roku 1566*, Pardubický kurýř č. 35, 11. 11. 1993.

35) VOREL, Petr: *Výraz „dvoučeskán“ v hovorové češtině 17.–19. století (k možnostem využití numismatiky v etnografii)*, Český lid 80, 1993, č. 2, s. 118–121; TÝŽ, *Výšetřování nálezů mincí na pardubickém panství na počátku*

Na přelomu 20. a 21. století byla možnost systematického zpracování staršího nálezového materiálu znovu omezena. Jedním z důvodů se stalo další (a snad již poslední) stěhování numismatické sbírky do nově vybudovaného stálého depozitáře v přízemí tzv. Arnoštova rondelu (1997). Tento nově vybudovaný numismatický depozitář byl představen odborné veřejnosti v rámci numismatické konference, konané na pardubickém zámku koncem roku 1998.³⁶⁾ Druhým důvodem byl prioritní úkol v podobě přípravy a instalace nové stálé numismatické expozice v prostorách pardubického zámku, který v polovině devadesátých let procházel rozsáhlou rekonstrukcí.

Po přesunu sbírkového materiálu do stálých prostor mohlo být po několika letech³⁷⁾ přikročeno k intenzivnější presentaci pardubické numismatické sbírky formou dílčích výstav a odborných studií i nových obsáhlejších publikací. Samostatná velká výstava renesančních platidel Rudolfa II. byla realizována roku 1997;³⁸⁾ významným způsobem byla numismatická sbírka presentována i v dalších širěji koncipovaných souhrnných muzejních výstavách z následujících let.³⁹⁾ Hlavní pozornost však na musela být v druhé

18. století, Numismatický sborník 24, 2009, Praha 2010, s. 255–280; ŠEBEK, František: *Dva příběhy z kriminálního podsvětí – padělatelé peněz na hradě Žampachu a přepadání Židů v roce 1542*, *Theatrum historiae* 6, 2010, s. 285–308.

36) ŠIMEK, Eduard (red.): *Dokumentace a prezentace dějin české mince a měny grošové doby v našich muzeích (Sborník příspěvků ze semináře numismaticů – Pardubice 22.–23. října 1998)*, Praha – Pardubice 2002.

37) Předchozí výstava s numismatickou tematikou byla v pardubickém muzeu realizována roku 1992, viz „*Sto let korunové měny na území Československa*“ Pardubice, VČM, 3. 9.–18. 10. 1992 (následně zapůjčeno do Technického muzea v Brně s instalací od zimy 1992 do jara 1993); k této výstavě byly vydány dvě průvodní brožury: VOREL, Petr: *Korunová měna na území Československa 1892–1992*, průvodce výstavou „*Sto let korunové měny*“, Pardubice 1992 a následně ŠMERDA, Jan – VOREL, Petr: *Sto let korunové měny na území Československa 1892–1992* (průvodce výstavou), Brno 1992. Též viz VOREL, Petr: *Výstava „Sto let korunové měny na území Československa 1892–1992“*, Numismatické listy 48, 1993, č. 2, s. 57.

38) *České mincovnictví Rudolfa II.*, Pardubice, VČM, 19. 6.–14. 9. 1997. K této výstavě byla vydána samostatná informační brožura s přehledem dobových platidel, viz VOREL, Petr: *České mincovnictví Rudolfa II.*, Pardubice 1997 (též viz VOREL, Petr: *Výstava „České mincovnictví Rudolfa II.“*, Numismatické listy 52, 1997, č. 4, s. 117).

39) *Zpokladů pardubického muzea*, Pardubice, VČM, 21. 10. 1997–23. 8. 1998; *Co sbírá muzeum*, Pardubice, VČM, 24. 6. 1999–26. 9. 1999; *České početní peníze a žetony v raném novověku*, Pardubice, VČM, 12. 7. 2001–31. 3. 2002 (též viz VOREL, Petr: *Výstava České početní peníze a žetony v raném novověku ve Východočeském muzeu v Pardubicích*, Numismatické listy 56, 2001, č. 5–6, s. 169).

polovině devadesátých let 20. století věnována přípravě nové numismatické expozice. Její libreto vzniklo (včetně návrhu původních a později v praxi aplikovaných vitrín, určených speciálně pro vystavování numismatického materiálu) v průběhu let 1997–1999 díky podpoře formou grantového projektu Ministerstva kultury ČR.⁴⁰⁾ V souvislosti s přípravou této nové expozice vznikly (s využitím sbírkového materiálu pardubického muzea) vedle dílčích studií⁴¹⁾ i obsáhlé monografie, dokumentující jak měnový vývoj českých zemí od vrcholného středověku do moderní doby,⁴²⁾ tak i obecnější vývoj tolarových měn evropských a světových.⁴³⁾ Nová stálá expozice na pardubickém zámku pak byla pod názvem „Peníze v Čechách 1520–1620“ otevřena pro veřejnost 13. prosince 2003.⁴⁴⁾

V době budování stálé numismatické expozice byla numismatická sbírka obohacena o dva významné nálezové celky.

40) „*Peníze v Čechách v 16. století (libreto muzejní expozice)*“, grantový projekt Ministerstva kultury ČR (IKP KZ97PO10MG004), řešený v letech 1997–1999 (řešitel Petr Vorel).

41) VOREL, Petr: *Císařská titulatura na mincích Ferdinanda I. Habsburského*, Muzejní a vlastivědná práce 41 – Časopis Společnosti přátel starožitností 111, 2003, č. 3, s. 148–156; TÝŽ, *Panovnická reprezentace na českých středověkých mincích*, in: Bobková, Lenka – Holá, Mlada (red.), *Lesk královského majestátu ve středověku* (pocita Prof. PhDr. Františku Kavkovi, CSc. k nedožitých 85. narozeninám), Praha – Litomyšl 2005, s. 135–141; TÝŽ, *Říšská a korunní symbolika na mincích země Koruny české na počátku raného novověku*, in: Jiří, Mikulec – Miloslav, Polívka a kol. (edd.), *Per saecula ad tempora nostra. Sborník prací k šedesátým narozeninám prof. Jaroslava Pánka*, Praha 2007, s. 258–267; TÝŽ, *Ražba mincí na vladařských rezidencích a velmožských sídlech v českých zemích v 16. století (Panovnická reprezentace nebo ekonomická nutnost?)*, in: Lenka, Bobková – Jana, Konvičná [edd.], *Residence a správní sídla v zemích České koruny ve 14.–17. století. Korunní země v dějinách českého státu III*, Opera Facultatis Philosophicae Universitatis Carolinae Pragensis, vol. IV., Praha 2007, s. 127–157.

42) VOREL, Petr: *Od pražského groše ke koruně české 1300–2000 (Průvodce dějinami peněz v českých zemích)*, Praha 2000; 2. vyd. (rozšířené a doplněné) Praha 2004.

43) VOREL, Petr: *Od českého tolaru ke světovému dolaru (zrození tolaru a jeho cesta v evropském a světovém peněžním oběhu 16.–20. století)*, Praha 2003; polské vydání viz TÝŽ, *Od srebrnego talara do światowego dolara (narodziny talara i jego droga w europejskim i światowym obiegu pieniężnym w XVI–XX wieku)*, Toruń 2010.

44) VOREL, Petr: *Peníze v Čechách 1520–1620 (přívodní text ke stálé numismatické expozici Východočeského muzea v Pardubicích na pardubickém zámku)*, Pardubice 2004, v anglické mutaci TÝŽ, *The Money in Bohemia 1520–1620 (accompanying text to a permanent numismatic exhibition at the Pardubice Museum of Eastern Bohemia at Pardubice Castle)*, Pardubice 2004.

V roce 2000 to byl nález nevelkého souboru zlatých a stříbrných platidel z jagellonské doby (včetně nálezové nádoby) z obce Chmelík. Tento depot se stal již krátce po objevení středem zájmu medií a byl také ještě v průběhu roku 2000 (ještě před konzervací) prezentován veřejnosti krátkodobou výstavou. Po konzervaci pak mohl být zpracován i odborně a jako celek publikován.⁴⁵⁾ Díky svému neobvyklému složení (mince zlaté i stříbrné) se stal tento nález významným příspěvkem pro výzkum dějin peněžního oběhu jagellonské doby.⁴⁶⁾

Dalším zajímavým přírůstkem do numismatické sbírky se stal obsáhlý soubor platidel, nalezených roku 2002 v kovovém pouzdře při opravě věže kostela Sedmibolestné Panny Marie v Pardubicích. Šlo o depot památečnického charakteru, zahrnující tři časové vrstvy (1766, 1863 a 1928). Zatímco v letech 1766 a 1926 byly do pouzdra vloženy jen ukázky soudobých běžných mincí, v roce 1863 provedla skupina pardubických měšťanů za tímto účelem mezi svými sousedy sbírku starých i soudobých platidel. Toto doplnění dalších mincí do kostelní bání inicioval roku 1863 (při opravě věže) pardubický obchodník Jan Picek. Pardubičtí sousedé přispěli jak soudobým oběživem, tak i různými starými mincemi, které doma našli (nejstarší z roku 1626). Vznikl tak zajímavý soubor, obsahující vedle starých a cenných stříbrných mincí i ražby zcela bezcenné oťelé a poškozené (které představují většinu „posbíraných“ mincí). Z historického hlediska jsou však zajímavým dokladem o tom, jak pestrá směs různých starších i soudobých evropských drobných mincí se dala v roce 1863 nalézt v domácnostech pardubických měšťanů. Svým způsobem jde o první doklad nějaké systematické numismatické aktivity, na kterou pak v poslední třetině 19. století navázali v Pardubicích i skuteční sběratelé. Obsah tohoto souboru byl podroben věcné analýze a publikován krátce po jeho objevení;⁴⁷⁾ veřejnosti byl prezentován krátkou samostatnou výstavou již v roce 2002 znovu roku 2011.⁴⁸⁾

45) VOREL, Petr: *Peněžní oběh ve střední Evropě na přelomu 15. a 16. století ve světle nálezů zlatých a stříbrných mincí z obce Chmelík*, Východočeský sborník historický 15, 2008, s. 67–102

46) Nález je celý zpřístupněn včetně nálezové nádoby jako exponát veřejnosti v rámci výstavy *Peníze a poklady – nálezy mincí na Pardubicku* (Výstava Východočeského muzea v Pardubicích 22. 12. 2011–1. 4. 2012), vitrina I, nález č. 2. V pardubické muzejní sbírce je uložen jako inv. č. N 1.44.

47) VOREL, Petr: *Nález písemností a platidel z let 1626–1926 v kostele Sedmibolestné Panny Marie v Pardubicích*, Východočeský sborník historický 11, 2002, s. 325–365.

48) Nález je celý zpřístupněn exponát veřejnosti v rámci výstavy *Peníze a poklady – nálezy mincí na Pardubicku* (Výstava Východočeského muzea

V průběhu druhé poloviny první dekády 21. století se stalo z hlediska uchování vědecké hodnoty numismatického nálezového materiálu velkým problémem masové rozšíření nezákonné detektorové prospekce. V důsledku těchto aktivit, jejichž negativní dopad na uchování historických hodnot archeologického materiálu domácí legislativa zatím nebyla schopna řešit, došlo s velkou pravděpodobností ke znehodnocení určitého množství numismatického nálezového materiálu i v oblasti působnosti Východočeského muzea v Pardubicích. Bližší ověřitelné údaje však nejsou k dispozici.

Samotné nové technické možnosti, které detektorový průzkum v archeologii přináší, však nepochybně přínosné jsou. V případě Východočeského muzea to dokládají rozsáhlé soubory archeologického materiálu, získané pro muzejní sbírky díky spolupráci archeologického oddělení s externími spolupracovníky muzea. Pro numismatickou sbírku měla z tohoto hlediska největší význam spolupráce s panem Vítězslavem Dotzauerem, který soubor přesně určeného nálezového materiálu z pardubického regionu obohatil o významné nálezy jednotlivých mincí, a to v širokém rozpětí od ražeb antických až po raně novověké.⁴⁹⁾ Tato spolupráce však především přinesla záchranu velkého depotu grošových ražeb z počátku 15. století, postupně dohledávaného detektorovou prospekci v průběhu let 2007–2009,⁵⁰⁾ obsahujícího i kontramarkované pražské groše Václava IV.⁵¹⁾

Z hlediska chronologického nejmladším (stářím svého obsahu) nálezovým depotem, který se stal v posledním desetiletí přírůstkem pardubické muzejní sbírky, je objemný soubor mincí z barevných kovů z první poloviny let 20. století, objevený (spolu se zbytky dřevěné částečně oplechované bedýnky) při archeologickém výzkumu vnitřního nádvoří Krajského úřadu v Pardubicích 2. července 2004. Hlavní část souboru (více než 5 000 kusů) tvoří jednorozetové mince z let 1946–1947, několika desítkami kusů jsou zastoupeny i československé dvoukoruny z roku 1947. Nevýznamnou příměs tvoří domácí mince předválečné a válečné. Takto velký soubor

v Pardubicích 22. 12. 2011–1. 4. 2012), vitrina IV, nález č. 1. V pardubické muzejní sbírce je uložen jako inv. č. N 1.43.

49) VOREL, Petr: *Nález aglického půlsilinku z roku 1569*, Numismatické listy 66, 2011, s. 63–66.

50) VOREL, Petr: *Poklad mincí na poli u obce Blato*, Pardubický deník 25. 9. 2008, č. 226, s. 7.

51) S tímto nálezem, jehož analýza přinese podstatné podněty pro interpretaci datace a samotné funkce kontramarek na pražských groších Václava IV., seznámil autor badatelskou veřejnost v rámci referátu na konferenci v Žumberku na podzim 2010.

kovových mincí z obecných kovů někdo zřejmě schraňoval v očekávání měnové reformy v průběhu roku 1948. Tehdy se obecně předpokládalo, že papírová platidla ztratí svou hodnotu, zatímco mince bude možné užít k placení i po reformě (jak tomu bylo u všech předchozích měnových úprav první poloviny 20. století). Proto nastal v rámci celé republiky nedostatek běžných mincí z barevných kovů, který byl později (1950) řešen zavedením ražby levnějších mincí hliníkových.

Většina mincí z tohoto depotu nebyla vůbec čištěna, ale jsou v muzejní sbírce ponechány v nálezovém stavu.⁵²⁾ Jedná se o běžný materiál bez zvláštní hmotné ceny, u něhož by náklady na konzervaci výrazně přesáhly běžnou tržní hodnotu stejných mincí zcela bezvadných. Jako celek je však tento depot významným dokladem zvláštností peněžního oběhu v Československu na přelomu čtyřicátých a padesátých let 20. století, a názorně dokládá, jakým způsobem tehdy běžné mince z peněžního oběhu mizely.

Mincovní depoty představují v současné době mimořádně ohrožený druh hmotného pramene a vyžadují zvýšený zájem badatelské veřejnosti a ochranu. Pro samotné jejich uchování jako hmotného historického pramene je jejich získání pro veřejné numismatické sbírky optimálním řešením, ale důležitá je i primární evidence nálezového materiálu, který byl třeba i v minulosti již fyzicky znehodnocen či rozchvácen na sběratelském trhu. Odborná analýza a badatelské zpřístupnění nálezů, uchovávaných v muzejních sbírkách, je pak dalším nutným krokem, aby bylo možné využít informační potenciál příslušného hmotného pramene.

V případě Východočeského muzea v Pardubicích probíhá v současné době odborné zpracování několika „domácích“ nálezů, které budou v rozmezí několika nejbližších let postupně publikovány. Z hlediska časového i analytického je nejsložitějším zpracování výše zmíněného nálezu z Poličky, který zpracovávají PhDr. František Šebek (nálezové okolnosti a regionálně-historické souvislosti) a Mgr. Ladislav Nekvapil (obsahová analýza a zpracování dosud neurčené části obsáhlého souboru drobných německých a slezských mincí). Autor této studie zpracovává nálezové soubory, které jsou veřejnosti prezentovány ve výše zmíněné výstavě. K dokončení jejich analýzy bude přistoupeno bezprostředně po ukončení výstavy v souvislosti s ukládáním sbírkového materiálu zpět do trezoru. Jedná se o nález drobných mincí jagellonské doby z pardubického zámku

52) Nález je celý zpřístupněn jako exponát veřejnosti v rámci výstavy *Peníze a poklady – nálezy mincí na Pardubicku* (Výstava Východočeského muzea v Pardubicích 22. 12. 2011–1. 4. 2012), vitrina IV, nález č. 3.

(1973), nález mincí z třicetileté války z Ronova nad Doubravou (1978), který vyžaduje obsahovou revizi a ve srovnání se starší evidencí i přesnější určení, a nakonec starší polní nález souboru převážně českých grošových ražeb z 16. století, postupně shromažďovaný v okolí vsi Břehy na Přeloučsku počátkem padesátých let 20. století.⁵³⁾

S Východočeským muzeem v Pardubicích je pak spjat i zatím poslední hromadný mincovní nález, který je v době vzniku této studie dočasně v muzeu deponován, i když nepochází z východočeského regionu. Jedná se o velmi zajímavý a svou strukturou netypický soubor převážně drobného oběživa, ukrytého (podle předběžného rozboru, který však bude možné upřesnit až po konzervaci) v průběhu třetí čtvrtiny 15. století ve sklepení jednoho z domů v Domažlicích. Tento nález se podařilo k vědeckým účelům zachránit v průběhu roku 2011 díky numismatické osvětě, kterou PhDr. František Šebek uplatňuje při výuce muzeologie na Fakultě filozofické Univerzity Pardubice. Tento nález bude po dohodě s nálezcem a s vedením domažlického muzea po konzervaci a odborném zpracování na pardubickém pracovišti předán do sbírek muzea v Domažlicích.

53) PETRYL – ŠEBEK: *Historická dokumentárnost*, s. 88, č. 149. Nález je zpřístupněn veřejnosti v rámci výstavy *Peníze a poklady – nálezy mincí na Pardubicku* (Výstava Východočeského muzea v Pardubicích 22. 12. 2011–1. 4. 2012), vitrina II, nález č. 1. V pardubické muzejní sbírce je uložen jako inv. č. N 1.09.

Depot mincí ze dvora Krajského úřadu v Pardubicích z roku 2004
v nálezovém stavu.

FINDINGS OF COINS FROM THE YEARS 1970–2010 IN THE REGION OF PARDUBICE

Earlier findings of coins from the Pardubice region were last published as a collection in 1970.

In this study the author describes the most significant compendiums of finds that had enriched the museum collection during the past forty years. Some of them were presented to the expert community within the framework of an exhibition *Money and Treasures – the Discoveries of Coins in the Pardubice Region*, which opened to the public at the Chateau in Pardubice in December 2011. In connection with the problematic issues of coin finding and their treatment, the author also summarizes the historical development of the numismatic workplace of Pardubice in the past forty years and the individual stages of the dislocation of the numismatic repository and the exhibition presentation of a numismatic collection